

Archiefwet 2026

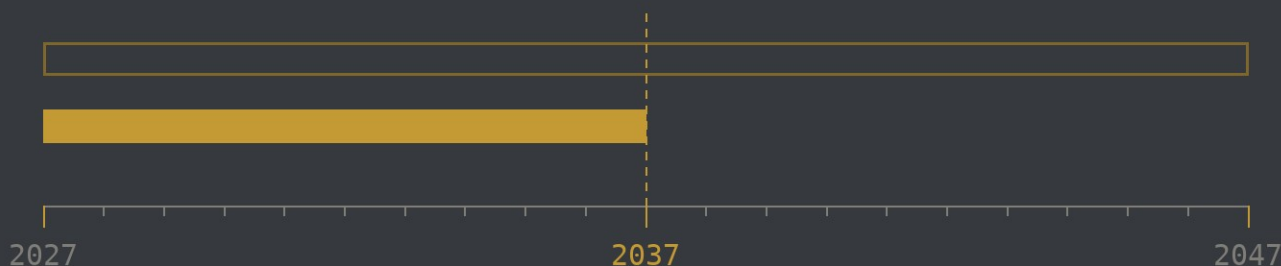
Wat de nieuwe wet van bestuur en directie vraagt

Samenvatting, bestuurlijke risico's en actielijst uit
de Praktijkgids Archiefwet 2026

Michel van der Hulst

Prolytics, informatiemanagement voor de (semi-)overheid

Stand van zaken: 12 oktober 2026 | Versie 1.0

Voor bestuur en directie

Deze uitgave is bedoeld voor gemeentesecretarissen, directies en portefeuillehouders. Ze bevat de samenvatting, de bestuurlijke risico's en de actielijst uit de Praktijkgids Archiefwet 2026, en is daarmee in een kwartier te lezen.

Drie stappen die niet kunnen wachten

- **Vóór 1 november 2026:** de VNG opnieuw machtigen voor het Selectiebesluit 2027. De machtiging onder de oude wet vervalt.
- **Vierde kwartaal 2026:** opdracht geven voor een impactanalyse die laat zien wat de wet zelf vraagt en wat al langer achterloopt, met een inschatting van de capaciteit.
- **Vierde kwartaal 2026:** met de deelnemers van gemeenschappelijke regelingen afspreken wie verantwoordelijk wordt voor de overgebrachte documenten.

De paragraafnummers in deze uitgave verwijzen naar de volledige praktijkgids. Daar staat de onderbouwing, met verwijzingen naar de wet, de toelichting en de ontwerpen van Archiefbesluit, Archiefregeling en Selectiebesluit 2027. De gids is vrij te downloaden via prolytics.nl/archiefwet-2026.

Samenvatting voor bestuur en directie

De Archiefwet 2026 treedt naar verwachting op 1 januari 2027 in werking. Ze vervangt de Archiefwet 1995 en verandert de manier waarop gemeenten met hun informatie moeten omgaan. Deze pagina zet de hoofdlijnen en de bestuurlijke keuzes op een rij.

Wat verandert

- Blijvend te bewaren informatie gaat na **tien jaar** naar de archiefdienst in plaats van na twintig jaar. Voor informatie van vóór de inwerkingtreding blijft twintig jaar gelden.
- Het college stelt openbare **beheerregels** vast voor de niet-overgebrachte documenten: deze omschrijven wie het feitelijke beheer voert en welke passende maatregelen per categorie gelden om informatie duurzaam toegankelijk te houden. Die plicht geldt in beginsel vanaf de inwerkingtreding.
- Elke gemeente moet een **archivaris** hebben. Zittende archivarissen gelden als aangewezen; waar er geen is, moet het college er binnen twee jaar na de inwerkingtreding een aanwijzen. De archivaris moet een erkend diploma hebben, rapporteert rechtstreeks aan het college en houdt voortaan ook toezicht op het archief dat al is overgebracht.
- Selectielijsten worden **selectiebesluiten**; bestaande selectielijsten blijven gelden, nu als selectiebesluit. Gemeenten die willen aansluiten bij het Selectiebesluit 2027, dat de VNG voorbereidt en dat nu in ontwerp is, machtigen de VNG daarvoor vóór 1 november 2026.
- **Gemeenschappelijke regelingen** moeten zo nodig binnen twee jaar na de inwerkingtreding worden aangepast. Daarin moet onder meer komen te staan welk orgaan verantwoordelijk is voor de documenten die al zijn overgebracht, en daarmee bij welke archiefdienst die liggen en welke archivaris toezicht houdt (art. 2.3, 2.6, 10.5 en 12.1).
- Voor documenten van vóór de inwerkingtreding blijft de oude termijn van twintig jaar gelden, met de bestaande speelruimte: volgens het ontwerp-Archiefbesluit mogen ze tot uiterlijk tien jaar later worden overgebracht. Een **overbrengingsachterstand** die er nu al is, wordt daardoor niet in één keer opeisbaar, maar verdwijnt ook niet (paragraaf 4.6).
- De **raad** stelt de verordening voor de zorg en de toezichtsverordening vast, en ontvangt ten minste eens per twee jaar een verslag over de bevindingen van het toezicht (art. 2.2 en 10.4 lid 3).

Wat het van bestuur en directie vraagt

- Een besluit over aansluiting bij het Selectiebesluit 2027; wie wil aansluiten, machtigt de VNG vóór 1 november 2026 opnieuw, want de machtiging onder de Archiefwet 1995 vervalst. Wie niet opnieuw machtigt, sluit niet aan bij het Selectiebesluit 2027; dan blijft de Selectielijst 2020 gelden, als selectiebesluit (art. 12.2).
- Een duidelijke positie voor de archivaris: aanwijzing, rapportagelijijn, ruimte en capaciteit.
- Opdracht om beheerregels en verordeningen op te stellen, en bestaande verordeningen juridisch te laten toetsen.
- Een impactanalyse die laat zien wat de wet zelf vraagt en wat al langer achterloopt, als basis voor een realistische planning.

- Samenhang tussen archief, Woo, privacy en informatiebeveiliging, mede met het oog op de Cyberbeveiligingswet.

Bestuurlijke risico's

Een inschatting van de auteur (duiding). Geen van deze risico's leidt tot een archiefwettelijke boete; ze worden wel zichtbaar in het toezicht en in het verslag aan de raad.

Risico	Gevolg	Zie
Geen nieuwe machtiging van de VNG vóór 1 november 2026	Geen aansluiting bij het Selectiebesluit 2027	4.5
Overbrengingsachterstand onder het oude regime	Blijft zichtbaar in het toezicht en in het verslag aan de raad. Oudere documenten houden hun ruimere termijn, maar wat nu al te laat is, blijft een achterstand	4.6, 4.9
Geen beheerregels of geactualiseerde verordeningen	Rapportage door de archivaris; interbestuurlijk toezicht door gedeputeerde staten, met indeplaatsstelling als uiterste middel; bestaande verordeningen kunnen hun grondslag verliezen	4.2, 4.9, 6.5
Gemeenschappelijke regelingen zonder aanwijzing voor overgebrachte documenten	Onduidelijk wie verantwoordelijk is en wie toezicht houdt	4.10
Informatie niet vindbaar of niet duurzaam toegankelijk	Woo-verzoeken lopen vast; bezwaar en beroep; verlies van bewijs	4.3, 4.12
Onvoldoende beveiliging	Zorgplicht en meldplicht onder de Cyberbeveiligingswet; een boete is niet uitgesloten	4.11
Te lang of zonder grondslag bewaren	Strijd met de AVG (opslagbeperking)	4.5, 4.13

De kern

Volgens de VNG-uitvoeringstoets valt de uitvoering van de nieuwe regels zelf voor gemeenten mee.¹ Voor archiefdiensten ligt dat naar het oordeel van de auteur anders (paragraaf 4.6 en 4.8). De grotere opgave zit in het op orde brengen van de informatiehuishouding: metadata, vernietiging, systemen en contracten. Die opgave bestond al, maar wordt met een termijn van tien jaar zichtbaarder en lastiger uit te stellen. Wie beide lagen apart benoemt, kan het bestuur een eerlijk en verdedigbaar plan voorleggen.

¹VNG Realisatie, Uitvoeringstoets Archiefbesluit en -regeling 20xx (2024), p. 4 en 38.

Begrippen in het kort

- **Overbrengen:** blijvend te bewaren documenten overdragen aan de archiefdienst, die ze daarna beheert en openbaar beschikbaar stelt.
- **Selectiebesluit:** bepaalt per soort document of het blijvend wordt bewaard of na hoeveel jaar wordt vernietigd. Opvolger van de selectielijst.
- **Machtiging van de VNG:** besluit van het college waarmee de VNG namens de gemeente het selectiebesluit voorbereidt. Voor het Selectiebesluit 2027 is een nieuwe machtiging nodig, vóór 1 november 2026.
- **Beheerregels:** openbare regels van het college voor de documenten die nog niet zijn overgebracht: wie ze beheert en met welke maatregelen ze vindbaar, leesbaar en betrouwbaar blijven.
- **Duurzame toegankelijkheid:** informatie zolang als nodig vindbaar, leesbaar en betrouwbaar houden, ook als systemen veranderen.
- **Archivaris:** door het college aangewezen deskundige die de archiefdienst leidt en toezicht houdt op hoe de gemeente met haar informatie omgaat.
- **Snijdatum:** de datum van inwerkingtreding van de wet. Wat daarvóór is ontstaan, gaat na twintig jaar naar de archiefdienst; wat daarna ontstaat, na tien jaar.
- **Gemeenschappelijke regeling:** samenwerkingsverband van gemeenten met een eigen bestuur, zoals een omgevingsdienst of GGD.

Meer begrippen staan in de bijlage met afkortingen en begrippen van de praktijkgids.

Actielijst

Een afvinklijst op basis van hoofdstuk 8 van de praktijkgids. De voorgestelde eigenaren zijn een suggestie; de onderbouwing staat in de genoemde paragraaf. De kolom Map verwijst naar het werkmateriaal in de praktijkmap bij de praktijkgids, die overheden kunnen aanvragen via michel@prolytics.nl; de actielijst zelf zit er ook in, als werkblad om de voortgang bij te houden (06).

Wat moet er echt op 1 januari 2027?

Bijna geen organisatie zal op 1 januari helemaal klaar zijn, en dat vraagt de wet ook niet. Het helpt om drie soorten termijnen uit elkaar te houden.

- **Harde data.** De nieuwe machtiging van de VNG moet vóór 1 november 2026 binnen zijn (paragraaf 4.5). Lukt dat niet meer, neem dan direct contact op met de VNG; of er dan nog mogelijkheden zijn, is niet bekend. Vanaf de inwerkingtreding moet iedere aangewezen archivaris aan de diploma-eis voldoen; er is geen gewenningstermijn (4.8). En vanaf die dag geldt de snijdatum: nieuwe documenten vallen onder de tienjaarstermijn en, bij aansluiting, onder het Selectiebesluit 2027. Systemen moeten dat onderscheid kunnen maken (4.6, 5.7).
- **Overgangstermijnen in de wet.** Zittende archivarissen gelden als aangewezen; waar er geen is, geldt een termijn van twee jaar (art. 12.6). Gemeenschappelijke regelingen hebben twee jaar om zich aan te passen (art. 12.1). Bestaande selectielijsten gelden als selectiebesluit (art. 12.2) en bestaande archiefbewaarplaatsen als archiefdienst (art. 12.4). De eerste overbrenging onder het tienjaarsregime volgt pas rond 2037.
- **Geen termijn, wel zichtbaar.** Voor beheerregels en de nieuwe verordeningen kent de wet geen aparte overgangstermijn. Ontbreken ze, dan volgt geen boete maar een zichtbare achterstand (hoofdstuk 8). Let op: bestaande verordeningen kunnen hun grondslag verliezen (6.5). Een basisversie op tijd is daarom beter dan een volledige versie later.

DUIDING Het grootste deel van de opgave zit niet in de nieuwe regels, maar in wat al langer achterloopt: vernietiging, metadata, systemen en contracten (5.1). Dat werk past in een planning over meerdere jaren. Regel de harde data nu, maak een eerlijk beeld van de achterstand en leg de rest vast in een realistische planning.

Vóór 1 januari 2027

☐	Actie	Wie	Wanneer	Zie	Map
☐	Opnieuw machtigen van de VNG voor het Selectiebesluit 2027; regelingen met gedelegeerde taken daarop attenderen	College	Vóór 1 november 2026	4.5	01, 08
☐	Opdracht voor een impactanalyse: wat de wet vraagt en wat al achterloopt, met capaciteit per laag	Gemeentesecretaris	Vierde kwartaal 2026	5.1	02, 05

☐	Actie	Wie	Wanneer	Zie	Map
☐	Gemeenschappelijke regelingen in kaart; route naar aanwijzing van het verantwoordelijk orgaan afspreken	College, deelnemers	Vierde kwartaal 2026	4.10	08
☐	Overbrengingsachterstand onder het oude regime in kaart; eerder overbrengen afspreken	Archivaris, informatiemanager	Vierde kwartaal 2026	4.6	09
☐	Bestaande archiefverordeningen juridisch laten toetsen	College, jurist	Vierde kwartaal 2026	4.2, 6.5	
☐	Leveranciers bevragen op Selectiebesluit 2027, snijdatum en archiefwaardige export	Applicatiebeheer, inkoop	Vierde kwartaal 2026	5.4, 5.7	07a, 07b
☐	Bij een archiefdienst in een gemeenschappelijke regeling: gevolgen bespreken met het algemeen bestuur	Directeur archiefdienst	Vierde kwartaal 2026	4.8, 4.9	04
☐	In systemen en registraties herkenbaar maken welke documenten vóór en welke na de inwerkingtreding zijn ontstaan (de snijdatum), omdat daarvoor een andere overbrengingstermijn geldt	Informatiemanager, applicatiebeheer	Vóór 1 januari 2027	5.7	14
☐	Selectiebesluit 2027 voorbereiden op basis van het ontwerp: concordans naast de zaaktypecatalogus, nieuwe zaaktypeversies per 1 januari 2027, brondatum regelen waar die buiten de zaak ligt (stap 2 tot en met 6 in 4.5)	Informatiebeheer, applicatiebeheer	Vierde kwartaal 2026	4.5, 5.7	14, 15
☐	Positie archivaris vastleggen: aanwijzing (waar die ontbreekt: binnen twee jaar, maar wacht niet), diploma, rapportagelijn	College	Uiterlijk eerste kwartaal 2027	4.8	12

In 2027 en 2028

☐	Actie	Wie	Wanneer	Zie	Map
☐	Beheerregels vaststellen, zo nodig eerst in een basisversie	College	Eerste kwartaal 2027	4.2	10
☐	Capaciteit uit de impactanalyse opnemen in de voorjaarsnota	College	Voorjaar 2027	5.1	05
☐	Verordening voor de zorg en toezichtsverordening vaststellen	Raad	Eerste helft 2027	4.2, 4.9	
☐	Inrichting voor het Selectiebesluit 2027 definitief maken na de vaststelling	Applicatiebeheer	Zodra vastgesteld	5.7	14
☐	Gemeenschappelijke regelingen zo nodig aanpassen	College, deelnemers	Binnen twee jaar	4.10	08
☐	Contracten en applicatielandschap toetsen; metadataschema vastleggen	Inkoop, informatiemanager	Binnen twee jaar	5.4, 5.6	07a, 16
☐	E-mail, chat, Microsoft 365 en generatieve AI: vastleggen wat wordt bewaard	Informatiemanager, FG	Binnen twee jaar	5.5, 6.2	17
☐	Beheerregels uitbouwen met een risicobeoordeling	Informatiemanager	Binnen twee jaar	4.3	10
☐	Eerste verslag aan de raad over de bevindingen van het toezicht	College	Ten minste eens per twee jaar	4.9	11

Meer weten

De volledige Praktijkgids Archiefwet 2026 behandelt per onderwerp wat de wet vraagt, wat nog in ontwerp is en waar de echte opgave ligt: van beheerregels en overbrenging tot de positie van de archivaris, samenwerkingsverbanden, Microsoft 365 en generatieve AI. U vindt de gids, en de actuele stand van de regelgeving, op prolytics.nl/archiefwet-2026.

Bij de gids hoort een praktijkmap met werkmaterialen, zoals collegevoorstellen, een raadsinformatiebrief, een presentatie en werkbladen voor de impactanalyse en de planning. De nummers in de kolom Map van de actielijst verwijzen ernaar. Overheden kunnen de map aanvragen via michel@prolytics.nl.

Colofon

Archiefwet 2026. Bestuurlijke uitgave bij de Praktijkgids voor gemeenten. Stand van zaken 12 oktober 2026.

Auteur: Michel van der Hulst, Prolytics. prolytics.nl | michel@prolytics.nl

Deze uitgave is met zorg samengesteld; de feiten zijn getoetst aan de primaire bronnen. Zij geeft de stand van zaken weer op de genoemde datum en is geen juridisch advies. Ontwerpteksten kunnen nog wijzigen en onjuistheden zijn niet volledig uit te sluiten. Aan de inhoud kunnen geen rechten worden ontleend. Prolytics is niet aansprakelijk voor schade die voortvloeit uit het gebruik ervan. Correcties worden verwerkt in een volgende versie; een overzicht van wijzigingen staat op prolytics.nl/archiefwet-2026.

Bij het samenstellen van de praktijkgids, deze uitgave en de praktijkmap is AI gebruikt als hulpmiddel: bij het ordenen van bronnen, het controleren van verwijzingen en het formuleren van teksten. De keuzes, de duiding en de eindredactie zijn van de auteur, en de feiten zijn getoetst aan de primaire bronnen. De verantwoordelijkheid voor de inhoud ligt bij hem.

© 2026 Michel van der Hulst, Prolytics. Licentie CC BY-NC 4.0 (creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.nl). Overheden mogen deze uitgave vrij delen en gebruiken, met vermelding van auteur en Prolytics. Commercieel gebruik vraagt voorafgaande schriftelijke toestemming.